

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Festyan S.*

Cím: *A budaörsi svábok istállókat építettek egy Árpád-kori műemlékből*

Forrás: *Világ*

Bp.

1922. T. 79.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(O)

Osztályozás

Tárv

902.6

Budaörs

Év

"1922"

Személy

A budaörsi svábok istállókat építettek egy Árpád-kori műemlékből

(A Világ tudósítójától.) A kopár, télies mező egyhangúságát nem zavarja semmi, legfeljebb egy-egy magányos fa, amely fázósan terjeszti szét savány galyazatait a téli pusztaság fölött. Ez a térségi fensík, lent Budafok látszik, azon túl a Duna és a messziségben Budapest ködös körvonalai. A hely, ahol állok, az úgynevezett „Kőerberek”. A budaörsi és budaörsi sváb gazdák földjei sorakoznak itt egymás mellett, egyszerre csak az ország-utttól nem messze behorpad a síkság, a legelső pillanatban nem tűnik fel más, csak egy halom kő, kőrakás, egymás hegyén-hátán, vagy ötven méter hosszúságban, kisebb-nagyobb ormóttan kődarabok.

A földmélyedés egyik felében szabályos kőfalazás látszik, egyik oldala éppen embermagasságnyira áll ki a földből, a másik oldala a keményre fagyott talajt támasztja. A kövek között járva, feltűnik, hogy jórészt faragott kövek. Persze letérendezve, darabokban, hiszen ezt a telepet már régóta ismerik a régészek és a kutatók, mert egy tudós — sétája közben — már ötven évvel ezelőtt észrevette, hogy Budaörs mellett olyan kövekkel burkolják az utat, amelyek a római korból való és Árpád-korabeli műemlékre vallanak.

2500 forinton lehetett volna megvásárolni

Gömöri Havas Sándornak hívták a tudóst, aki Árpád sírjának keresése érdekében is sokat fáradozott. Mikor államtitkár lett, kutatni kezdett a Kőerbereken, ásásokat végeztetett és csakhamar kiderült, hogy Árpád-korabeli templom és zárda alapjai vannak a földben. Gömöri Havas Sándor tovább akarta folytatni az ásásokat, de a budaörsi sváb gazdák nem engedték meg neki, sőt mikor látták, hogy rengeteg kő kerül napvilágra, kezdték a köveket elhordani, odahaza építettek vele. A kisebb darabokat pedig kavicsokra zúzták és utburkolásra használták. Tárgyalásokat kezdtek a svábokkal, s a tulajdonosok akkor horribilis

árat: 2500 forintot kértek a földdarabkáért. Természetesen ennyi pénzt akkor nem lehetett ilyen célra előteremteni, s a vásárból nem lett semmi.

Az államtitkár akkor intézkedett, hogy a telepet helyezték a városi hatóságok felügyelete alá, s a kőbányászt tilták be. Így akarta megmenteni a műemlék nyomait.

Mindennek ma már 45—50 esztendeje. A Kőerbereki ásások helyét közben el is felejtették az emberek, a tudományos világ is megfeledkezhetett róla, mert mikor a háboru kitörése előtt Mihalik József archeológusnak eszébe jutott, hogy újra felkutassa, már a napvilágon lévő köveknek hírmondója sem maradt, a földdel egyenlővé lett minden. Ujra ásni kellett, hogy valamit találhasson.

50 kiásott emlék a római korból

Megkezdődött a munka. Mihalik három hónapig vizsgálta a telepet és a kiásott, faragott kövek között több római alakos sírkövet, egy kőkoporsót, római kőszarkofágot, és több Árpád-korabeli oszloptöredéket talált. Sőt a romhalmaz körül kidobált római téglák között egy Cohors VII. brencorum-bélyege darab is akadt.

A Cohors VII. brencorum egy római csapat bélyege. A régi rómaiak tudvalevőleg maguk készítették a téglát, s mielőtt még szilárdá izott volna, a decurio (tizedes) minden százas csoportra rányomta a bélyegzőjét. Ezzel a felfedezéssel aztán végleg beigazolódott az a tény, hogy a Duna mentén állomásozó brencok a Kőerbereken is építkeztek, ami a Krisztus utáni II—III. században történt.

Az ásások közben a római edények, fedélcserépek, épületrészek és téglák száma ötvenre emelkedett s a kövek között voltak nagy, méterméretű darabok is.

A háboru kitörésével, sajnos, abamaradt munka, s mikor néhány héttel később Mihalik

ujra kilátogatott, szomoruan látta, hogy a nagyobb emlékeknek jórésze eltűnt. Ahogy végigment Budaörs faluban, megfigyelte, hogy a svábok istállókat építenek és épületet javítanak a kövekkel. A római castellum, vagy megfigyelőtorny, úgynevezett speculum-maradványaiból tehát a sváb parasztok istálló épültek, s most a tehének bögnék és a lovak nyerítenek azok között a falak között, melyeknek lőrésén át régen a római katona kémlelte a környéket.

Ahol Szent Gellért utójára mészelt

Az 50 kiásott emlék 30—40 darab kőmaradványából akkor még rekonstruálni lehetett volna az egész római épületet.

De magyar történeti szempontból nem is ez lett volna a fontos, a Kőerbereki ásásoknak van egy másik jelentőségteljes eredménye, amit már fent említettem: Árpád-korabeli oszloptöredékekre bukkantak a romok között.

Mint Pannonia és Dácia területén épült legelsőbb középkori várunk, a Kőerbereki műemlék is római nyomokon épült.

Ahogy ott állok, még ma is látom a kisebb Árpád-kori templom alapjait. Sőt eladtak ettől

a hozzátartozó zárda alapjai is feltűnnek, gyönyörű quader-ekből összerakva. A köregek között járva, Mihalik szomoruan konstatálja, hogy ami a háboru előtt megvolt, most már az is eltűnedezt innen. Csak a legnehezebb, sokméterméretű darabok állnak ki az apró kőtörmelékéből, ezeket nem tudták a svábok elszállítani. Egy gyönyörű oszlopfő, kapuboltozat-rész, faragott épületkockák, talán 3 vagy 4 darab összesen.

— Minden, minden eltűnt — mondja emellett bánatosan az archeológus. — Most már hiába is ásnánk tovább, ami legfelül volt, a legjellegzetesebb és leggyönyörűbb, annak nyoma veszett...

Aztán így folytatja:

— Pedig ez a hely történeti szempontból nagyon érdekes. Különösen ma, amikor alig maradt meg valami Árpád-korabeli emlékeink közül.

Most a Sabina-kolostor maradványai között állógálunk. Ez volt az a hely, ahol Szent Gellért, csanádi püspök, utoljára misézett. Csanádról jött fel Gellért Endre üdvözlésére Budára és az utolsó éjszakát Diósdon töltötte. Reggelre kelve tovább indult, s utbaejtette a Sabina-kolostort. Három püspöktársával együtt betért a kis kápolnába, misét mondott s a mise végétével odafordult püspöktársai felé:

— Meglátjátok, még a mai napon vértanuhalált fogunk halni...

Mindezek történeti tények, s csakugyan bekövetkezett, hogy a pogányok kivégezték a püspököt, szétverték a fejét a köveken.

Tavasszal mindent beépítenek a svábok

A faluban keresem a kőerbereki gazdákat, enki se tudja, hogy a kő. Végre akad egy

sváb, aki elmondja, hogy ősszel két fuvar követ vásárolt a bányából. Az ő tudatában és az egész falu tudatában úgy él mindez, mint egy kőbánya, amely köze lyan, olcsó és a kő jóminőségű, kemény és nagyszerű építőanyag.

— Néha baj van — magyarázza sajtáságos németiséggel ez a sváb —, néha baj van, mert alakokat faragták a kövekre, s azt le kell verni csakánnyal...

Nekik ez sok veszélyeséget okozhat, jobb szeretnék, ha minden kőkocka sima és szabályos volna. De még így is boldogok, hogy saját kőbányájuk van, ebben a mai drága világban s hallom, hogy tavaszra minden bizonyonnyal hirmondója sem marad a római és Árpád-korabeli köveknek, mert megindul a budaörsi építkezés és mind egy szálíg elkapkodják az egészet.

Egyik istállóajtó fölött a falba be van építve egy faragott római női fej. Az orra letöredezett, a hullámosan kivájt hajcsikok éle kicsipkézve, kicserbulva koronázza a homlokot s a szemüreg bánatos, szomorú kifejezést árult el. Kőszarkofág lehetett, alatta nyugodott a római asszony, akinek a képmását ábrázolja.

A sváb nem érti meghatódásunkat, csak egyedvü unalommal nézi, hogy mi különöset is találhat az ember azon, amit ez az istálló szimbolizál. Le kellene fényképezni ezt az istálló-épületet, ahogy a sváb kölyök éppen tereli befelé a teheneket, le kellene fényképeztetni és sokszorosítani kellene. Aztán el kéne küldeni minden illetékesnek, akinek módja van rá, hogy megakadályozza a Sabina-kolostor emlékeinek teljes elpusztítását. Mert a svábok istállófalába vándorló kő kincset és gazdagságot jelent nekünk, ebben a mérhetetlen nagy szegénységben...

Lestyán Sándor.